

Försvarsutskottets betänkande

1980/81:5

om befrielse från militärtjänstgöring för fiskare

I motion 1979/80:276 av Kerstin Ekman (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en sådan ändring av gällande regler att fiskare får anstånd resp. befrielse från värnpliktstjänstgöringen på samma villkor som rederianställda på svenska handelsfartyg.

Arbetsmarknadsstyrelsen och statens jordbruksnämnd har yttrat sig över motionen.

Bakgrund

I kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m. stadgas bl. a. att anstånd med att börja tjänstgöring skall beviljas värnpliktig som är anställd som sjöman enligt sjömanslagen på svenskt handelsfartyg i när- och fjärrfart (21 §). Behov av sådant anstånd styrkes genom utdrag ur sjöfartsbok eller sjömansregister eller genom intyg av arbetsgivare eller fartygsbefäl (26 §). Anståndet beviljas för högst ett år i sänder. Förlängt anstånd ges värnpliktig som varit anställd som sjöman under minst halva den föregående anståndsperioden. Anståndet beviljas inte för längre tid än till det år den värnpliktige fyller 28 år (23 §). Begär värnpliktig som är sjöman och inte har börjat sin grundutbildning före nämnda tidpunkt fortsatt anstånd med eller befrielse från tjänstgöring skall truppregriseringsmyndigheten anmäla detta till värnpliktsverket, som beslutar om han vidare skall inkallas till tjänstgöring (24 §).

Motionen

I motionen pekar motionären bl. a. på att uppdelningen av Nordsjön i ekonomiska zoner och det sillfiskestopp som gäller där utestänger många västkustfiskare från deras traditionella fiskevatten. Många fiskebåtar har sålts på grund av dålig ekonomi och svårigheter med rekryteringen till fiskerinäringen. Motionären konstaterar att de unga nu åter söker sig till fisket. De tvekar dock att fortsätta efter några år på grund av svårigheter som möter dem. En av de större svårigheterna är enligt motionären det avbräck som värnpliktstjänstgöringen utgör. Till stor hjälp vore enligt motionärens mening om de på samma sätt som rederianställda fick anstånd och efter 28 års ålder möjlighet till befrielse från värnpliktstjänstgöring. Motionären framhåller att det är nödvändigt att vårt land har ett fungerande fiske även under beredskap och i krig.

Remissyttrandena

Arbetsmarknadsstyrelsen anser det vara svårt att finna sådana likheter mellan arbetsituationen för fiskare och för anställda ombord på svenska handelsfartyg som gör att samma regler för anstånd bör gälla. Styrelsen erinrar om att överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen har genomfört en personalstudie och till 1978 års försvarskommitté överlämnat resultatet av denna. Myndigheterna föreslår bl. a. att kollektiva uppskov för vissa yrkeskategorier t. ex. jordbrukare, ensamföretagare, fiskare etc. inte skall förekomma. Däremot bör ett väl utformat prioriteringssystem underlätta handläggningen av uppskovaärenden. Denna bör ske med en gemensam helhetssyn som bakgrund. Man föreslår också hur en dylik prioritering bör utformas och på vilka myndigheter och organ ansvaret för denna bör ligga. Styrelsen anser att utvidgade anståndsmöjligheter och befrielse för fiskare bör behandlas inom ramen för ett dylikt system.

Statens jordbruksnämnd framhåller att det svenska jordbruket är huvudnäringen i en krisituation. Fisket får sannolikt endast en andrahandsbetydelse från försörjningssynpunkt. Skälen härtill är att stora svårigheter möter fisket i ett krisläge. Antalet sysselsatta i denna verksamhet bedömer jordbruksnämnden bli starkt begränsat i förhållande till antalet fiskare i fredstid. Nämnden har i och för sig inget att erinra mot att vissa fiskare befrias från militärtjänst på det sätt som motionären har föreslagit. Från nämndens utgångspunkt ter sig emellertid befrielse för vissa grupper av värnpliktiga jordbrukare som mera angelägen.

Utskottet

Många värnpliktiga ställs inför problem med sin yrkesutövning i samband med värnpliktstjänstgöringen. Orsakerna är ofta av liknande art som dem motionären i första hand åberopar som motiv för sitt yrkande. Särskilt utsatta i detta hänseende är jordbrukare och andra egenföretagare. Utskottet har tidigare i olika sammanhang behandlat deras situation (FöU 1972:20, FöU 1973:2, FöU 1975:10, FöU 1976/77:13 s. 64–66). När frågan senast aktualiserades i samband med 1977 års försvarsbeslut framhöll utskottet att ensamföretagarnas problem i samband med repetitionsutbildningen i fred måste som dittills beaktas särskilt. Lantbrukarnas svårigheter kan, konstaterade utskottet vidare, i stor utsträckning minskas inom ramen för gällande bestämmelser och befintliga möjligheter (FöU 1976/77:13 s. 66).

Utskottet har förståelse för de svårigheter som drabbar yrkesfiskarna i samband med värnpliktstjänstgöringen. Dessa är emellertid som utskottet ser det främst av den art att de – på samma sätt som motsvarande problem för andra yrkesgrupper – bör lösas genom individuella uppskov och de sociala förmåner som står de värnpliktiga till buds. Det bör i sammanhanget erinras om den omsorg med vilken sådana ärenden handläggs av myndigheterna.

Utskottet vill slutligen framhålla att anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöringen i den generella form som förordas i motionen enligt utskottets mening i första hand bör bedömas mot bakgrund av fiskets betydelse för landets försörjning vid avspärning och i krig. Det kan i det sammanhanget erinras om att statens jordbruksnämnd i sitt yttrande med en sådan utgångspunkt framfört synpunkten att befrielse för vissa grupper av värnpliktiga jordbrukare är mera angelägen. Systemet för en prioritering mellan personalbehoven inom totalförsvarets olika verksamhetsområden kommer att närmare prövas av 1978 års försvarskommitté. I avvaktan härpå bör riksdagen inte göra något uttalande i frågan.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motion 1979/80:276.

Stockholm den 11 november 1980

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Gudrun Sundström (s), Roland Brännström (s), Gunnar Oskarson (m), Ulla Ekelund (c), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Eivor Nilson (c) och Kerstin Ekman (fp).

Reservation

Kerstin Ekman (fp) anser att utskottets anförande och hemställan bort ha följande lydelse:

Fiskare är en yrkesgrupp som drabbas av stora svårigheter i samband med värnpliktstjänstgöringen. Detta verkar hämmande på rekryteringen till yrket vilket är särskilt olägligt för vårt totalförsvaret eftersom yrkesgruppens verksamhet är av väsentlig betydelse för landets försörjning vid avspärning och krig.

För sjömän på svenska fartyg i närtrafik gäller särskilda bestämmelser vad gäller anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöring. Det är enligt utskottets mening naturligt att samma regler tillämpas för båda kategorierna. Motionen bör därför bifallas.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen med bifall till motion 1979/80:276 hos regeringen hemställer om ändring av kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m. i enlighet med vad som förordas i motionen.

